

Desk research

Hvad driver unges uddannelsesvalg

Udarbejdet af Tænketanken DEA for Faglært er Fedt

November 2020

Indhold

Introduktion	3
Interesse, identitet og roller	4
Pressede unge og det dramatiske valg	4
Valg og vejledning	5
De nære relationer og socioøkonomisk baggrund	5
Det sociale miljø og valget af erhvervsuddannelse	5
Dobbeltuddannelse betaler sig ikke for de fleste	5
Forestillinger, viden og fremtiden	6
Fusioner	6
Udenlandske erfaringer	6
Referencer	8

Udarbejdet af:

Sidse Frich Østergaard-Thygesen, programleder, Tænk tanken DEA

Sebastien Bigandt, seniorkonsulent, Tænk tanken DEA

Anne Fløe, konsulent, Tænk tanken DEA

Clara Berg, projektassistent, Tænk tanken DEA

Tænk tanken DEA

Fiolstræde 44

1171 København K

www.dea.nu

Introduktion

Formålet med dette notat er at give et overblik over eksisterende viden om, hvad der driver unges uddannelsesvalg. Det er inddelt i en række indikatorer eller temaer, som er centrale for uddannelsesvalget for den unge.

Interesse, identitet og roller

Unge uddannelsesvalg foregår midt i en identitetsudviklende proces, hvor de skal navigere mellem forskellige roller og forholde sig til, hvilken identitet de vil have qua ungdomsuddannelsen. Valgets udfald er oftest afhængig af interesser, og hvad den enkelte er dygtig til og anerkendes for. ([DEA 2018f](#))

Uddannelsesvalg som identitetsmarkør og ny rolle

[Unge indgår i forskellige roller](#) i hverdagen: De er børn i familien, elev i skolen og ung med venner og skolekammerater. Valget af ungdomsuddannelse er en ny rolle – en ny identitetsmarkør, og én af de første, som de unge selv kan vælge, og valget står i store træk mellem student, elev og lærling. For de velfungerende elever er gymnasiet en selvfølge, og de unge [social-positionerer](#) sig som kommende studenter ([Rockwoolfonden 2013](#), [DEA 2018f](#))

Interesser og at være god til noget

Unge vælger ikke ungdomsuddannelse på baggrund af løn og arbejdsmarkedssituation ([DEA 2018c](#)), men derimod efter faglige interesser og områder, hvor de er eller opfattes som dygtige. Det rejser det relevante spørgsmål – hvor bliver interesser til? ([DEA 2018f](#))

Pigerne mister interessen for STEM ved 12-14-årsalderen

Unge interesse for STEM-fag falder drastisk i grundskolens sidste år. Særligt pigernes interesse falder, blandt andet på grund af kønsstereotype opfattelser af naturvidenskabelige og tekniske uddannelser og job. Det påvirker også de unges planer om ungdomsuddannelse. Væsentligt flere drenge end piger ønsker at begynde på en STEM-studieretning ([DEA 2019](#), [EVA 2019a](#)). Desuden er der markant sammenfald mellem, hvilken ungdomsuddannelse og studieretning forældrene synes, deres barn bør vælge, og hvad barnet planlægger at vælge ([DEA 2019](#))

Folkeskolens fag

Næsten alle elever i 9. klasse oplever, at matematik, dansk og engelsk i prioriteret rækkefølge er de vigtige fag, for at klare sig godt på en ungdomsuddannelse ([DEA 2018d](#))

Blandt de elever, som forventer at vælge en erhvervsuddannelse, ligger 17 pct. af gruppens yndlingsfag inden for de praktiske fag. For de elever, som forventer at vælge eux, gælder det 16 pct., mens det kun gælder 5 pct. blandt gruppen af elever, som forventer at vælge en gymnasial uddannelse. ([DEA 2018d](#))

Flere praktiske fag kunne have fået halvdelen af de unge til at vælge en erhvervsuddannelse. ([DEA 2018d](#))

Pressede unge og det dramatiske valg

Næsten halvdelen af de unge føler sig pressede af at skulle vælge ungdomsuddannelse, og næsten hver tredje oplever ikke, at de får hjælp nok i valgprocessen ([DEA 2018d](#), [EVA 2017](#), [EVA 2019b](#)). Gymnasiet opleves som det velkendte og sikre valg af mange unge ([CEFU 2016](#)), hvorimod en erhvervsuddannelse opleves som en meget stor beslutning, der afgør, hvad man skal arbejde med, og hvad man har af muligheder resten af livet. Det er ikke et valg, som mange unge føler sig klar til at træffe allerede i 9. klasse ([DEA 2018a](#); [EVA 2018a](#)). Samtidig oplever både unge og deres forældre, at uddannelsessystemet er kompliceret, og mange har en grundlæggende bekymring for, om man kan risikere at fare vild i systemet eller møde begrænsninger og blindgyder, der vil afskære muligheder – både i forbindelse med skift mellem ungdomsuddannelser og i forbindelse med overgangen til videregående uddannelser ([EVA 2018a](#)).

Valg og vejledning

Valget og valgprocessen begynder med elevplanerne allerede i starten af 8. klasse, intensiveres med eventuel erhvervspraktik, brobygningsforløb og arrangementer som fx informationsaftener frem mod januar i 9. klasse. UU-vejlederen, læreren og forældrene er de primære vejledere og rådgivere, men mange voksne omkring den unge fungerer som [uformelle vejledere](#).

Vejledningsaktiviteternes betydning

Valgprocessen er langstrakt og har forskellige aktiviteter, der er afhængige af lærere, vejledere og kommunale strategier, som gør, at valgprocessen i et nationalt perspektiv kan virke fragmenteret. Erhvervspraktik og brobygning er de aktiviteter, de unge selv beskriver som mest afklarende, men brobygningsaktiviteterne kan også virke som en af- eller bekræftelse af et allerede foretaget valg. ([DEA 2018f](#), [DEA 2018e](#), [EVA 2018b](#))

De formelle og uformelle vejledere og et manglende sprog for erhvervsuddannelserne

Uformelle vejledere, som lærere, forældre og andre voksne, vejleder ofte ud fra egne erfaringer – erfaringer tilegnet i en anden tid og kontekst. Det skaber en skævvridning i vejledningen. Når uddannelsesvalget senere skal begrundes af den unge, kan det være svært at sætte ord på og italesætte, hvorfor man gerne vil køre lastbil eller arbejde med træ og metal, fordi det består af et fysisk "materiale", som de unge ikke har erfaring i at beskrive verbalt. ([DEA 2018f](#))

De nære relationer og socioøkonomisk baggrund

Forældre og socioøkonomisk baggrund

Forældre påvirker både indirekte gennem den familie, indkomstbasis og eventuelle søskendeflok, som den unge er vokset op i, og direkte gennem den uformelle vejledning, der ofte er påvirket af erfaringsparadokset hvor der vejledes pba. viden og erfaringer fra en anden tid ([DEA 2018f](#), [EVA 2019b](#)),

Skolekammerateffekt og forbundne valg

Jo flere skolekammerater, der vælger en erhvervsuddannelse, jo større er sandsynligheden for, at den enkelte også vælger en erhvervsuddannelse; den unges valg er forbundet til venner og skolekammerater, de aktiviteter, som læreren præsenterer dem for, og til forældres forventninger og påvirkning. ([DEA 2018b](#), [DEA 2018e](#))

Det sociale miljø og valget af erhvervsuddannelse

Lidt over halvdelen af de unge (52 pct.) svarer, at et socialt miljø, som minder om gymnasierne, i nogen eller i høj grad kunne få dem til at vælge en erhvervsuddannelse. Det sociale miljø er vigtigere for pigerne, hvor 58 pct. svarer, at det i høj eller nogen grad er vigtigt mod 45 pct. af drengene. ([DEA 2018g](#), [DEA 2018f](#))

Dobbeltuddannelse betaler sig ikke for de fleste

En femtedel af de faglærte har en studentereksamen med sig, og har dermed taget to ungdomsuddannelser. Ser man på deres samlede indkomst frem til 38-års alderen, er det kun for de unge, der uddanner sig inden for kontor og handel, at der er en positiv sammenhæng mellem studentereksamen og indkomst. På de resterende tre fagretninger er der en negativ sammenhæng, når der kontrolleres for grundskolekarakterer og andre baggrundskarakteristika. ([DEA 2020](#))

Forestillinger, viden og fremtiden

Når unge skal vælge ungdomsuddannelse, så kræver det, at de kan forestille sig fremtiden, og at de har viden om uddannelsesmulighederne. I praksis er de unges fremtidshorisont både kort og lang: Fremtiden er på fredag, men på samme tid er de også reflektive nok til at vide, at de ikke ved nok – og er for unge – til at foretage et skelsættende valg, og derfor forsøger mange at holde alle muligheder åbne.

Fordomme og manglende viden om erhvervsuddannelserne

Manglende kendskab til og forestillinger om erhvervsuddannelserne og fordomme om fx lukkede døre, får gymnasiet til at fremstå som det valg, der giver flest muligheder. Det kan betragtes som en valgudskydelse – og det samme kan 10. klasse. ([DEA 2018f](#), [DEA 2018e](#))

Gymnasiet er mere af det samme, og derfor trygt

Gymnasiet bliver betragtet som en forlængelse af grundskolen, hvor niveauet er højere og derfor sværere, men til gengæld ikke lige så specifikt som en erhvervsuddannelse. Gymnasiet udskyder det endelige valg af faglig retning og identitet, og er også det, mange af de andre vælger. ([DEA 2018f](#), [DEA 2018e](#))

Valgudskydelse og moratorier

Udskydelsen af et valg er også et valg, og kan ses som en måde at håndtere indskrænkelsen af de unges frirum til at forme deres identitet, som uddannelsesvalget repræsenterer. Samtidig er det også et valg om at blive dér, hvor de allerede er, lidt endnu; de skaber et moratorium, en

pause, hvor de kan få mere erfaring, blive mere modne og mere sikre, inden de vælger en uddannelse og går ind i en u håndgribelig fremtid. ([DEA 2018f](#))

Fusioner

Fusioner har præget ungdomsuddannelsesområdet de senere år. Fra 2007-2018 har der været 39 fusioner fordelt på otte monofaglige og 31 flerfaglige fusioner. Der er en negativ statistisk sammenhæng mellem institutioner, der har indgået i en fusion, og elevernes overgang til uddannelse og beskæftigelse. Der findes dog ingen systematisk sammenhæng mellem fusionerede institutioner og øvrige kvalitetsparametre: Elevernes gennemførelse, karakterer og trivselsmålinger ([Børne- og Undervisningsministeriet 2020](#))

Udenlandske erfaringer

I Finland, Norge, Schweiz og Østrig vælger flere unge en erhvervsuddannelse, hvorfor landene har været genstand for stor dansk opmærksomhed. I Schweiz og Østrig er der også vekseluddannelse, hvilket der i mindre grad er i Norge og Finland.

I [Finland](#) er der skolepraktik, [ligestillet mulighed](#) med de gymnasiale uddannelser ift. søgning til videregående uddannelse, lærerne har en lang videregående uddannelse og erhvervsuddannelserne er individuelt sammensatte. En undersøgelse fra [CEDEFOP](#) om erhvervsuddannelsernes image viser, at en større andel danskere mener, at erhvervsuddannelser har et negativt image, sammenlignet med fx Finland ([CEDEFOP 2014](#), [DEA 2018h](#), [Børne- og Undervisningsministeriet 2018](#)).

I [Østrig og Schweiz](#) er der streaming; i 12-14 årsalderen deles eleverne op i en boglig og praktisk linje i grundskolen, som leder til henholdsvis gymnasiet eller en erhvervsuddannelse. Samtidig er det muligt at få gymnasiekompetencer på erhvervsuddannelserne, og i Schweiz er der en [stærk fortælling](#) om, at eud giver adgang til videregående uddannelser ([Regeringen 2017](#))

I [Norge](#) vælger cirka halvdelen af eleverne i 9. klasse at fortsætte på en erhvervsuddannelse, der oftest er sammensat, så der er to år på skole, efterfulgt af ét år i praktik. Det er muligt efter de to år på skole eller efter det tredje år i praktik at påbegynde et studiekompetencegivende år – på den måde holder erhvervsuddannelserne dørene åbne.

Referencer

Børne- og Undervisningsministeriet 2018: Internationale erfaringer med søgning og gennemførelse af eud <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/udd/erhverv/pdf18/aug/180831-internationale-erfaringer-med-soegning-og-gennemfoerelse-af-eud.pdf?la=da>

Børne- og Undervisningsministeriet 2020: Implement Group og Damvad Analytics 2020: Eftersyn af institutionsudviklingen på undervisningsområdet <https://www.uvm.dk/publikationer/2020/200521-eftersyn-af-institutionsudviklingen-paa-undervisningsomraadet>

CEDEFOP 2014: Attractiveness of initial vocational education and training: identifying what matters https://www.cedefop.europa.eu/files/5539_en.pdf

CEFU (Center for Ungdomsforskning) 2016: Uddannelsesvalg, vejledning og karrierelæring i et ungeperspektiv https://www.cefu.dk/media/455957/resume_uddannelsesvalg_vejledning_og_karrierel_ring_i_et_ungeperspektiv_interaktiv..pdf

DEA 2018a: Opsamlingsrapport: Hvad driver unges uddannelsesvalg? <https://www.datocms-assets.com/22590/1586163882-opsamlingsrapporthvaddriverungesuddannelsesvalg.pdf>

DEA 2018b: Forældres, søskendes og skolekammeraters betydning for unges valg af ungdomsuddannelse. <https://www.datocms-assets.com/22590/1586164560-foraeldres-soskendes-og-skolekammeraters-betydning-for-unges-valg-af-ungdomsuddannelse.pdf>

DEA 2018c: Afkast og risiko ved at tage en uddannelse <https://www.datocms-assets.com/22590/1586163994-afkast-og-risiko-ved-at-tage-en-uddannelse.pdf>

DEA 2018d: Mellem forventningens glæde og det svære valg <https://www.datocms-assets.com/22590/1586164786-mellem-forventningens-glaede-og-det-svaere-valg.pdf>

DEA 2018e: Valg for livet <https://www.datocms-assets.com/22590/1586164995-valg-for-livet.pdf>

DEA 2018f: Verden i væren og vorden <https://www.datocms-assets.com/22590/1586165072-verden-i-vaeren-og-vorden.pdf>

DEA 2018g: Det sociale miljø og valg af ungdomsuddannelse <https://www.datocms-assets.com/22590/1586165809-det-sociale-miljo-og-valget-af-ungdomsuddannelse.pdf>

DEA 2018h: Inspiration fra udlandet <https://www.datocms-assets.com/22590/1586164691-inspiration-fra-udlandet.pdf>

DEA 2019: Hvordan får vi STEM på lystavlen hos børn og unge? <https://www.datocms-assets.com/22590/1589283953-stempaalystavlenhosboernogunge.pdf>

DEA 2019. Bag om de norske ungdomsuddannelser <https://www.datocms-assets.com/22590/1586160238-notatbagomdenorskeungdomsuddannelser.pdf>

DEA 2020: Den krøllede vej til en erhvervsuddannelse <https://dea.nu/i-farver/publikationer/den-krollede-vej-til-en-erhvervsuddannelse>

EVA 2017: Unge føler tidligt pres over valg af uddannelse <https://www.eva.dk/grundskole/unge-foeler-tidligt-pres-valg-uddannelse-0>

EVA 2018a: Flexibilitet i ungdomsuddannelsessystemet - Formelt, oplevet og praktiseret <https://www.eva.dk/ungdomsuddannelse/fleksibilitet-ungdomsuddannelsessystemet>

EVA 2018b: Søgning, udbud og elevgrundlag på ungdomsuddannelserne

<https://www.eva.dk/ungdomsuddannelse/soegning-udbud-elevgrundlag-paa-ungdomsuddannelserne-0>

EVA 2019a: Køn og uddannelsesvalg i 9. klasse

<https://www.eva.dk/ungdomsuddannelse/koen-uddannelsesvalg-9-klasse>

EVA 2019b: Uddannelsesvalg i 9. klasse

<https://www.eva.dk/grundskole/uddannelsesvalg-9-klasse>

Regeringen 2017: Baggrundsnotat om det schweiziske uddannelsessystem

<https://www.regeringen.dk/media/4588/3-baggrundsnotat-om-det-schweiziske-uddannelsessystem-pdf.pdf>

Rockwoolfonden 2013: Unges valg og fravalg i ungdomsuddannelserne

<https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2015/12/Unges-valg-og-fravalg.pdf>